

H A N D B O E K

BODEM BESCHERMING

Bodem- beschermingsrecht

TEKST & UITLEG

YNZE FLIETSTRA, PETER-ARJEN BOERS, IGOR VAN DER WAL
EN TJEERD VAN DER MEULEN

Handboek Bodembeschermingsrecht

Handboek Bodembeschermingsrecht

**Peter-Arjen Boers
Ynze Flietstra
Tjeerd van der Meulen
Igor van der Wal**

2014 Berghauser Pont Publishing, Amsterdam

Handboek Bodembeschermingsrecht

1e druk: 2014

ISBN 978-94-91073-91-5

NUR 823

Copyright © 2014 Berghauser Pont Publishing, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of opgeslagen op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke goedkeuring van de uitgever.

De bij toepassing van art. 16B en 17 Auteurswet 1912 wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopiëren, dienen te worden voldaan aan de Stichting Reprerecht, Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van art. 16 Auteurswet 1912 dient men zich tevoren te wenden tot: Berghauser Pont Publishing, Postbus 14580, 1001 LB Amsterdam.

Hoewel uiterste zorg is besteed aan de inhoud van dit handboek, aanvaarden de uitgever en redactie geen aansprakelijkheid voor onvolledigheid of onjuistheid of voor gevolgen daarvan.

Uitgever: Berghauser Pont Publishing/drs. R.D. Berghauser Pont

Geautomatiseerde zetwerk: Diskad Concepts

Druk: Scan Laser B.V., Zaandam

Voorwoord

De bodem heeft tal van belangrijke functies voor mens, plant en dier. Van oudsher heeft de bodem vooral gediend voor het telen van landbouwgewassen en van het grondwater maaken wij ons drinkwater. Daarnaast wordt de ondergrond tegenwoordig gebruikt voor velerlei andere functies zoals infrastructuur, bodemenergie, opslag en ondergronds bouwen. Afhankelijk van de functie moet een bepaalde kwaliteit worden nagestreefd en historische verontreinigingen van bodem en grondwater uit het verleden (bijvoorbeeld oude stortplaatsen) kunnen daarbij een belangrijke belemmering vormen. De verontreinigingsaffaire "Lekkerkerk" in 1980 was een aanzet tot ambitieuze doelstellingen om alle gevallen van bodemverontreiniging in Nederland multifunctioneel te saneren. Dat uitgangspunt was te hoog gegrepen en is al redelijk snel veranderd in functie-afhankelijk (functiegericht) saneren. Tegelijkertijd moeten nieuwe verontreinigingen altijd voorkomen worden en hiervoor moeten maatregelen en voorzieningen getroffen worden op plaatsen waar bodemverontreiniging kan ontstaan. Uiteindelijk zal de bodem voldoende schoon moeten zijn om de functies voor mens, dier en plant te kunnen vervullen.

In dit handboek wordt de complexe en veelomvattende regelgeving op het gebied van het bodembeschermingsrecht uiteengezet en toegelicht aan de hand van de praktijk en jurisprudentie. Omdat in het bodembeschermingsrecht technische, chemische en geo(hydro)logische begrippen een voorname rol spelen, worden deze ook belicht. Wij hebben een zo volledig mogelijk overzicht willen verschaffen, dus zowel de juridische als de technische invalshoek, zowel preventie als sanering en zowel de toepassingen in het kader van milieubesluiten (inrichtingen, werken, bodemenergiesystemen) als in het kader van de ruimtelijke ordening. In de bijlage zijn relevante internetbronnen weergegeven waar tal van naslagwerken zijn genoemd. Wij hopen van harte dat het handboek behulpzaam zal zijn in uw praktijk.

*Peter-Arjen Boers
Ynze Flietstra
Tjeerd van der Meulen
Igor van der Wal*

1 november 2013

Inhoud

Voorwoord.....	v
1 Voorgeschiedenis wetgeving.....	1
1.1 Inleiding bodembeschermingsrecht	1
1.2 Bodemfuncties.....	2
1.2.1 Draagfunctie.....	2
1.2.2 Productiefunctie	3
1.2.3 Regulatiefunctie.....	3
1.2.4 Informatiefunctie.....	4
1.2.5 Ecologische functie	4
1.3 Bodemaantasting en bodemverontreiniging	5
1.3.1 Bodemaantasting.....	5
1.3.2 Diffuse bodemverontreiniging	5
1.3.3 Lokale bodemverontreiniging	7
1.4 Historie bodembeschermingsrecht.....	10
1.4.1 Milieuwetgeving	10
1.4.2 Wet bodembescherming	11
1.5 Huidig beleid en stand van zaken.....	13
1.5.1 Landbodems.....	13
1.5.2 Grondwater en waterbodems	17
1.6 Toekomst bodembeschermingsrecht	18
2 Bodem van Nederland.....	19
2.1 Inleiding.....	19
2.2 Begrippen.....	19
2.2.1 Bodem of grond	19
2.2.2 Grondsoorten	20
2.2.3 Bijmengingen	22
2.3 De ondiepe bodem van Nederland	24
2.3.1 Bodem- en grondsoorten per regio.....	25
2.3.2 Bodemkenmerken	28
2.4 Bodemleven	29
2.5 Grondwater.....	31
2.5.1 Grondwaterstand.....	31
2.5.2 Grondwaterstroming en watervoerende pakketten	34
2.6 Diepe ondergrond	37
2.7 Bodemprocessen.....	38
2.7.1 Hoofdgroepen van verontreinigingen	39
2.7.2 Gedrag van verontreinigingen in water.....	40
3 Europese regelgeving.....	41
3.1 Inleiding.....	41
3.2 Regelgeving en beleid	41
3.3 Soil Charter	41
3.4 Kaderrichtlijn Bodembescherming (KRB).....	43
3.4.1 Het concept uitgesteld	43
3.4.2 De inhoud van de KRB.....	44

3.5	Nitraatrichtlijn	45
3.6	Kaderrichtlijn Water	48
3.7	Grondwaterrichtlijn.....	50
3.8	INSPIRE-richtlijn	50
4	Wetgeving en beleid	53
4.1	Inleiding.....	53
4.2	Regelgeving.....	55
4.3	Wet bodembescherming algemeen	55
4.3.1	Algemeen.....	55
4.3.2	Het begrip bodem.....	56
4.3.3	Technische Commissie Bodembescherming	58
4.3.4	Bevoegd gezag.....	58
4.3.5	Afbakening met overige wetten	59
4.4	Preventie van bodemverontreiniging	59
4.4.1	Algemeen.....	59
4.4.2	Besluit lozing afvalwater huishoudens	60
4.4.3	Besluit lozen buiten inrichtingen	61
4.4.4	Besluit vrijstellingen stortverbod buiten inrichtingen.....	62
4.4.5	Infiltratiebesluit bodembescherming	63
4.5	Zorgplicht.....	63
4.5.1	Algemeen.....	63
4.5.2	Verhouding zorgplichtartikel Wbb - omgevingsvergunning milieu	65
4.5.3	Relatie met andere zorgplichtbepalingen	66
4.6	Nieuwe gevallen van bodemverontreiniging	67
4.7	Ongewone voorvallen	68
4.8	Bodemsanering algemeen	69
4.8.1	Geval van verontreiniging.....	69
4.8.2	Ernstig en niet ernstig.....	72
4.8.3	Spoedig en niet spoedig	72
4.8.4	Saneren	73
4.8.5	Saneringsdoelstelling “oude gevallen”	74
4.8.6	Meldplicht en ondergrens.....	76
4.9	Saneringsplan.....	77
4.10	Flexibele aanpak sanering.....	81
4.10.1	Gefaseerde sanering.....	81
4.10.2	Deelsanering	82
4.10.3	Tijdelijke beveiligingsmaatregelen	83
4.10.4	Gebiedsgerichte aanpak.....	83
4.11	Afronding sanering.....	85
4.11.1	Evaluatieverslag	85
4.11.2	Nazorgplan	87
4.11.3	Gebruiksbeperkingen	88
4.12	Bevelsbevoegdheden en dwangsanering.....	88
4.13	Kadastrale registratie bodembesluiten	91

4.14	Financiële aspecten bodemsanering	91
4.14.1	Saneringskosten en subsidiering	92
4.14.2	Kostenverhaal	93
4.14.3	Financiële zekerheid	94
4.15	Besluit uniforme saneringen	94
4.16	Waterwet: Waterbodems	97
4.17	Wabo	99
4.17.1	Omgevingsvergunning bouwen	100
4.17.2	Omgevingsvergunning milieu en OBM	101
4.17.3	Omgevingsvergunningen ruimtelijke ordening	101
4.18	Diffuse bodemverontreiniging	102
4.18.1	Besluit kwaliteitseisen en monitoring water 2009	102
4.18.2	Meststoffen	102
4.18.3	Wet op de lijkbezorging	104
4.18.4	Emissiebeperkingen en depositiebeoordeling	104
5	Bodemonderzoeken	106
5.1	Inleiding	106
5.2	Regelgeving en beleid	106
5.3	Kwalibo	106
5.3.1	Inleiding	106
5.3.2	Besluit bodemkwaliteit - Erkenning	108
5.3.3	Regeling bodemkwaliteit – Erkenning.....	112
5.4	De systematiek van bodemonderzoek	114
5.4.1	Inleiding	114
5.4.2	NEN 5725 – Vooronderzoek	119
5.4.3	NEN 5740 – Verkennend onderzoek.....	121
5.4.4	NTA 5755 – Nader onderzoek	122
5.4.5	NEN 5717 – Vooronderzoek waterbodem	123
5.4.6	NEN 5720 – Verkennend waterbodemonderzoek	124
5.4.7	NEN 5707 – Asbest in bodem.....	126
5.4.8	NTA 5727 – Asbest in waterbodem	128
5.4.9	Bodemonderzoek milieuvergunning en BSB	129
5.5	De Risicotoolbox Bodem en Sanscrit.....	131
5.5.1	Gebiedsspecifieke Lokale Maximale Waarden	133
5.5.2	Sanscrit	135
6	Bodembescherming binnen inrichtingen	137
6.1	Inleiding	137
6.2	Wetgeving en beleid.....	137
6.3	Inrichtingen	137
6.4	Zorgplicht inrichtingen	139
6.5	Speciale gebieden	141
6.6	Nederlandse Richtlijn Bodembescherming (NRB)	141
6.6.1	Inleiding	141
6.6.2	Systematiek: Stappenplan NRB.....	142
6.6.3	Verwaarloosbaar bodemrisico	143

6.6.4	Bodemrisicochecklist (BRCL).....	144
6.6.5	Maatwerk	146
6.6.6	Aanvaardbaar bodemrisico.....	146
6.6.7	Bodembedreigende stoffen: stoffenschema	147
6.6.8	Incidentenmanagement	150
6.6.9	Herstelplicht	151
6.7	Nulsituatie-bepaling.....	152
6.7.1	Nulsituatie-onderzoek.....	152
6.7.2	Nulsituatie-onderzoek bij veehouderijen.....	153
6.7.3	Eindsituatie-onderzoek	154
6.7.4	Tussentijds-onderzoek	155
6.7.5	Uitvoering nul- en eindsituatie-onderzoek	155
6.8	Maatregelen.....	156
6.9	Brongerichte bodembeschermende voorzieningen.....	156
6.10	Effectgerichte bodembeschermende voorzieningen	158
6.10.1	Vloeistofdichte voorzieningen.....	158
6.10.2	Vloeistofkerende voorzieningen.....	161
6.10.3	Lekbakken	162
6.10.4	Tank(opslag)installaties	162
7	Bodembescherming bij stortplaatsen	164
7.1	Inleiding.....	164
7.2	Wetgeving en beleid.....	164
7.3	Stortplaatsen	165
7.4	Stortbesluit bodembescherming.....	165
7.5	Maatregelen.....	167
7.5.1	Onderafdichting	168
7.5.2	Bovenafdichting	169
7.5.3	Percolaat.....	171
7.5.4	Controlesysteem voor bodem- en grondwater	173
7.5.5	Advieskamer Stortbesluit	174
7.6	Nazorg.....	174
7.7	Voormalige stortplaatsen	175
7.8	Regeling stortplaatsen voor baggerspecie op land	179
7.8.1	Inleiding	179
7.8.2	Toepassingsbereik	179
7.8.3	Maatregelen	180
7.8.4	Nazorg	182
8	Bodembescherming in werken.....	183
8.1	Inleiding.....	183
8.2	Regelgeving.....	183
8.3	Introductie Besluit bodemkwaliteit.....	184
8.3.1	Historie.....	184
8.3.2	Doelstelling en bevoegd gezag.....	185
8.3.3	Reikwijdte	185

8.4	Relatie met afvalstoffenrecht.....	186
8.4.1	Kaderrichtlijn afvalstoffen	187
8.4.2	Stortverbod afvalstoffen.....	188
8.4.3	Functionaliteit en nuttige toepassing	188
8.5	Werken versus inrichtingen	192
8.6	Bouwstoffen.....	195
8.6.1	Toepassingsbereik	195
8.6.2	Toepassingsvoorwaarden bouwstoffen	196
8.6.3	Categorieën bouwstoffen.....	198
8.6.4	Bewijsmiddelen vormgegeven en niet-vormgegeven bouwstoffen	200
8.6.5	Meldplicht voor bepaalde bouwstoffen.....	202
8.7	Grond en baggerspecie	202
8.7.1	Toepassingsbereik	202
8.7.2	Normstelling	205
8.7.3	Toetsingskader gebiedsgericht beleid.....	206
8.7.4	Toetsingskader generiek beleid.....	208
8.7.5	Grootschalige toepassingen.....	210
8.8	Specifieke bepalingen baggerspecie	211
9	Bodemsanering.....	215
9.1	Inleiding.....	215
9.2	Wetgeving en beleid.....	215
9.3	Circulaire bodemsanering 2013	216
9.3.1	Inleiding	216
9.3.2	Geval van ernstige verontreiniging	216
9.3.3	Bepaling spoedeisendheid	217
9.3.4	Uitvoeringsaspecten sanering.....	218
9.4	Risico-vaststelling bodemverontreiniging.....	219
9.4.1	Stap 1 - Vaststellen geval van ernstige verontreiniging	220
9.4.2	Stap 2 - Standaard risicobeoordeling.....	221
9.4.3	Stap 3 - Locatiespecifieke risicobeoordeling.....	225
9.5	Besluit uniforme saneringen	228
9.5.1	Immobil	229
9.5.2	Mobil.....	231
9.5.3	Tijdelijk uitplaatsen	234
9.5.4	Projectgebied De Kempen	234
9.6	Het saneringsonderzoek en saneringsplan.....	236
9.6.1	Het saneringsonderzoek.....	236
9.6.2	Het saneringsplan	237
9.7	Het evaluatieverslag.....	238
9.7.1	Instemming met het evaluatieverslag.....	239
9.7.2	Melden van wijzigingen in het gebruik.....	240
9.7.3	Niet-stabiele eindsituatie	240
9.8	Het nazorgplan	241
9.8.1	Monitoring en/of actieve beheersmaatregelen	241
9.8.2	Financiële zekerheidsstelling.....	241

9.9	Protocol asbest	242
9.9.1	Inleiding	242
9.9.2	Uitgangspunten en reikwijdte	242
9.9.3	Beperking tot humane risico's	242
9.9.4	Risicobeoordeling	243
9.9.5	Uitkomsten van de stappen 1 tot en met 3.....	243
10	Bodemsaneringstechnieken en vergunningen	245
10.1	Inleiding.....	245
10.2	Wetgeving en beleid.....	246
10.3	Vorbereiding bodemsanering.....	247
10.3.1	Het vellen van houtopstanden.....	247
10.3.2	Werkzaamheden op openbaar terrein	247
10.3.3	Natuurgebieden	249
10.3.4	Grondwaterbeschermingsgebied of ander bijzonder gebied	249
10.3.5	Graven in archeologisch waardevol gebied	250
10.3.6	Explosieven of spontane vondst van explosieven.....	250
10.4	In situ reiniging.....	251
10.4.1	Verwijdering door fysische processen.....	251
10.4.2	Verwijdering door biologische processen.....	253
10.4.3	Verwijdering via chemische processen	254
10.5	Grondverzet	255
10.5.1	Open ontgraven.....	255
10.5.2	Ontgraven met grond-en waterkerende constructie.....	256
10.5.3	Ondergraven onder en naast bebouwing.....	256
10.5.4	Herstellen bodemprofiel	256
10.6	Verwerken van grond.....	257
10.6.1	Thermische reiniging	257
10.6.2	Natte reiniging	257
10.6.3	Biologische reiniging.....	258
10.6.4	Immobilisatie	258
10.7	Verwerken van vrijkomend water	260
10.7.1	Voor- en nabehandeling van grondwater.....	260
10.7.2	Actieve koolfiltratie	261
10.7.3	Biologische zuivering.....	262
10.7.4	Chemische oxidatie	262
10.7.5	Precipitatie.....	263
10.7.6	Coagulatie/flocculatie.....	263
10.7.7	Ionenwisseling	264
10.7.8	Omgekeerde osmose	264
10.7.9	Luchtstrippen.....	264
10.7.10	Sedimentatie	265
10.8	Isolatie	265
10.8.1	Bovenafdichting	266
10.8.2	Onderafdichting	267
10.8.3	Verticale afdichting.....	267

10.8.4	Geohydrologische isolatie.....	268
10.8.5	In situ immobilisatie	268
10.9	Baggeren	268
10.9.1	Hydraulische kraan met diverse graafbakken	269
10.9.2	Draadkraan met diverse grijpers	270
10.9.3	Emmerbaggermolen.....	270
10.9.4	Snijkopzuiger met diverse graafsystemen	270
10.9.5	Sleephopperzuiger	271
10.9.6	Overige werktuigen.....	271
10.10	Behandelen baggerspecie.....	273
10.10.1	Zeven en ontwateren	273
10.10.2	Fractiescheiding.....	274
10.10.3	Natuurlijke technieken	274
10.10.4	Chemische en thermische technieken	275
10.10.5	Immobilisatietechnieken.....	275
10.11	Overige toepassingen	277
10.11.1	Drijfslagverwijdering.....	277
10.11.2	Reactieve schermen	278
10.12	Regelgeving en vergunningen	278
10.12.1	Ontgronden	279
10.12.2	Aanwezigheid van kabels en leidingen.....	279
10.12.3	Sanering waterkeringen en watergangen	279
10.12.4	Sanering spoorwegen.....	280
10.12.5	Hinder leefomgeving.....	280
10.12.6	Transport verontreinigde grond en afvoeren puin.....	280
10.12.7	Tijdelijke opslag van grond op locatie	280
10.12.8	Bemalingen.....	281
10.12.9	Onttrekken van oppervlaktewater	281
10.12.10	Lozingen	282
10.12.11	Tijdelijk gebruik van gemeentelijke openbare grond en parkeren	282
10.12.12	In gebruik hebben van een waterzuivering	283
10.12.13	Toepassen van bouwstoffen of grond	283
11	Bodemenergie.....	284
11.1	Inleiding.....	284
11.2	Wetgeving en beleid.....	284
11.3	Beschrijving bodemenergiesystemen	285
11.4	Vergunningen en meldingen.....	288
11.5	Interferentiegebieden	291
11.6	Enkele aspecten bij bodemenergiesystemen.....	293
11.6.1	Algemeen.....	293
11.6.2	Onderzoek en aanvraag.....	293
11.6.3	Aanleg bodemenergiesysteem.....	294
11.6.4	Gebruik en beheer bodemenergiesysteem	294

12 Bodem en ruimte	297
12.1 Inleiding.....	297
12.2 Wetgeving en beleid.....	297
12.3 Ruimtelijke ordening en bodemverontreiniging	297
12.3.1 Exploitatieplan en saneringskosten	298
12.3.2 Stappenplan	299
12.3.3 Jurisprudentie	300
12.3.4 Ruimtelijke inpassing stortplaatsen	303
12.4 Bestemmen van de ondergrond.....	303
12.4.1 Het begrip grond in het kader van de ruimtelijke ordening	303
12.4.2 Structuurvisies	305
12.4.3 Lagenbenadering	306
12.5 Ontwikkelingsgebieden en innovatieprojecten.....	308
12.5.1 Ontwikkelingsgebieden	308
12.5.2 Innovaties en experimenten	308
Bijlage 1 – Internetadressen	310
Bijlage 2 – Literatuurlijst	313
Bijlage 3 – Geologische tijdtabel	314
Bijlage 4 – Bijlage C van de Regeling bodemkwaliteit	315
Bijlage 5 – Bijlage D van de Regeling bodemkwaliteit	338
Bijlage 6 – Verplichte maatregelen Activiteitenbesluit	340
Trefwoordenregister	342